Trencsényi László

ELTE, Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Nehéz fiúk

Interjúk és esettanulmányok a 2007-es miskolci agressziókutatásból

Több helyütt publikáltuk nagy érdeklődésre számot tartva kutatásunk eredményeit, mely 100 miskolci gyerek, kamasz interjúja alapján készült, s az agresszióról szólt – nem sokkal előzve meg azokat a médiaeseményeket, melyek váratlanul az iskola- és társadalomkritika fő célpontjává tették az agresszív iskolásokat. Az iskola kultúrájában különféle válaszok születtek erre a kihívásra. Közfelfogás, hogy a „békeidőkre" kidolgozott technikák az agresszió ilyen dömpingjében nem hatékonyak: kétségbeesett válasszal az iskola is agresszióval válaszol e helyzetekre, és fokozódni látszanak ebben a feszült helyzetben az „iskolai ártalmak" is (melyekről egyébként több iskolakritikus amúgy is úgy tartja, hogy a jóformán eleve „bűnben született" iskola szükségszerű velejárói).

A gyermekbántalmazásról – ideértve a gyerekek egymás iránti agresszióját is – gyarapodó szakirodalom két paradigmatikus pólus közé feszíti ki teoretikus hálóját. Pregnáns kifejezője a „gyermekjogi" hivatkozással fogalmazó Herczog Máriáé, aki ebből a nézőpontból minden, bármilyen nem-konstruktív beavatkozást a másik ember (gyerekember) személyiségébe bántalmazásként értelmez (*Herczog*, 2007), illetve Vajda Zsuzsáé, a pszichológusé, aki megannyi, az európai nevelési kultúra hagyományai közt érvényesülő, meghatározható (vagy nem is mindig meghatározható) szeretettartományon belül bekövetkező atrocitást határozottan kivon e jelenségkörből (*Vajda* és *Kósa*, 2005). Sajátos módon mind a jogi, mind a pszichológiai ihletésű argumentáció pedagógiai gondolattartományban tört érvényre: előbbi a „totális gyermekvédelem" normája, másik a „családias szigor" értéke mellett tör lándzsát. A dichotómiák természete szerint nincs béke a két álláspont közt, erre utal a szerzők fokozódó szenvedélye is megnyilatkozásaikban. Bátorkodom a vitában úgy megszólalni, hogy az érvényes megoldáshoz nehezen vezető ellentétpárt – legalábbis munkahipotézisként – félretolva új szempontokat vigyek az elemzésbe.

A kutatás tapasztalatai szerint az egészséges érésben lévő, érett személyiség képes és hajlandó reflektálni, (van kivel) meg/kibeszélnie szóban forgó élményeit, az élmények, tapasztalt, átélt esetek mértéke a feldolgozhatóság határain belül marad, az ideológiák egy nem-doktriner elitélés, távoltartás, elhatárolódás az agressziótól – jó esetben az aktív és hatékony és agressziókerülő közbelépést is vállaló –, szolidaritást tanúsít az agresszió áldozatával. Érettebb esetekben az okok, összefüggések keresésére az emberi viszonyok más elemeit is bekapcsoló gondolkodásmód mutatkozik. A családban, iskolában (és más nevelő szervezetekben), valamint a „társadalomban" szerzett élmények, tapasztalatok korrelációra hajlanak: ha konfliktus van közöttük, vagy valamelyik kritikusan diszfunkcionál e kérdésben, akkor valamelyik másik (másik kettő) alrendszerre biztonságosan tud támaszkodni az egyén kapcsolatrendszerében, a társadalom jól működő hálójában. A fenti definícióhoz képest három csoportot hoztunk létre.

S egy másik, alapvető tapasztalat (Mihály Ottó emelte ki tőle szokatlan érzelmességgel a kutatási beszámoló előszavában): „Egy kegyetlenségre épített büntetési kultúra körvonalazódik, amely – bízvást mondhatjuk – az agresszió akkumulációjának biztos eszköze."

Jelen közleményben kiválasztottunk öt esetet – e sorsokon át igazolnánk, szerényebben mondva: illusztrálnánk kutatási eredményeink alapvető tételeit. A felmutatott sorsok megrendítő segélykiáltások, még a legkevésbé veszélyeztetett esetekben is. Az emberi viszonyok általános kultúraváltásának szükségéről tudósítanak. Egy másik kutatás dolga eldönteni: vajon az iskola „cérnahangja" képes-e befolyásolni az elvadultság hangorkánját. (Szomorúan teszem hozzá, mintha olykor szívesen csatlakozna maga is e komorabb kórushoz. Nem jól teszi pedig.)

A kutatási jelentésben tömören összefoglaltuk az interjúalanyok sorshelyzetét – különös tekintettel az agresszióhoz fűződő viszonyukra. Ezt követően hozzáfűzzük mindehhez az értékeléshez azokat az új összefüggésekről szerzett információkat, melyek az interjú teljességébe ágyazódva értelmezik az agresszióhoz fűződő viszonyt.

A skálába rendezett esetek a veszélyeztetett, de nem megrendített békesség állapotától vezetnek el a „poklok mélyéig", ahonnan szinte nincs is visszatérés.

A teljes interjúszövegeket ebben az alábbi sorrendben mutatjuk be. *(1)* E prezentációkban az agresszió különböző formáihoz kapcsolható viszony mellett (mögött) felrajzolódik a családok élete is.

A védettség biztosítéka a szülőkkel megőrzött, állandóan erősített bizalmas kapcsolat.

1. E családi kultúrában bizonyára szerepet játszik a szülők magas iskolázottsága.

2. Olykor József Attila-i mélységű érzékenység, bántottság. Morális véleményével teremti meg békéjét, s ezzel mintha felülemelkedne a veszélyeken. Nyilvánvaló, hogy az alapvető családi biztonság, a gazdag gyereklét a garancia a védettségre.

3. Az erőpróba csaknem életformává válik, s kikezdi a moralitást is, hiszen immár nem etikai alapon ítéli meg a bántalmazót, bántalmazottat, hanem aszerint: köreihez tartozik-e. Eközben a család ártalmatlan – vagy ártalmatlannak tűnő – álbüntetésekkel igyekszik utolérni magát, de hiszen ezen már alighanem túl vagyunk. A család helyzete nem stabil, de az erős anyai kapcsolat talán jelenthet védettséget, biztonságot – bár vélelmezzük, hogy a családi stabilitás fenntartásában sok játszma játszhatott szerepet, melyek a kamasz orientációit nagyban zavarhatják. Az iskola mintha „elzúgna" mellette, különösebben „nem zavarja köreit". Szembeszökő ugyanekkor – egyben gazdag szociális tapasztalatainak is forrása – kiterjedt kortárs kapcsolatrendszere.

4. A képlet már-már sematikus. A minden élettérben bántást elszenvedő fiatal „bekeményít", agresszorrá válik, s agressziójának hamar tárgya lesz – nyilván a közbeszédben olykor alig kendőzött rasszista megnyilatkozások nyomán – a cigányság.

5. A szabadságvesztés büntetést töltő fiatal az erőszak önpusztító ideológiájának bűvöletében él. Környezetében minden biztos pont szétesett.

1. *(2)*

13 éves fiú a lakótelepről. A kezdetek óta ugyanabba az iskolába jár. Szülők végzettsége: egyetem, orvosok mindketten, 44–45 évesek. Egy 14 éves testvére van. Jó a kapcsolatuk. Szeret itt lakni, a haverok miatt. Nagyon jónak tartja anyagi körülményeit. Közepes tanuló. Néha szeret iskolába járni, néha nem. A nyári szünet jó, lehet a haverokkal focizni.

Ha a család együtt van, játszani szoktak. Jó emlékei vannak közös nyaralásokról. Annyit van a szüleivel, amennyit akar. „Nagyon szeretnek bennünket. Többet szeretnék velük biciklizni, mert alig járunk biciklizni."

Otthon: „Játszok, tanulok, TV, számítógép." Legtöbb barátja az iskolából van (vagy 10), mert nagyon jó barátok, jó velük játszani. Nyáron még többet, mint iskolaidő alatt.

Tanulás? 2–3 óra. TV, számítógép, sok sport, heti két különóra. Jók a tábori emlékei, kirándulások élményeit idézi.

Anya, apa segít a tanulásban, anya az öltözködésben. Az étkezésben anya, apa, nagymama is. Kedvence a milánói – tegnap is ez volt a vacsora.

Hencegni, dicsekedni testvérének szokott. Panaszkodni, problémákat megbeszélni apával és anyával. Tegnap kapott legutóbb dicséretet, mert jó volt.

Büntetést? Osztályfőnök, anya, apa, nagymama. Apa szigorúsága esik legrosszabbul. A leghatástalanabb büntetés: „amit mama mond, hogy csináljam meg, de nem csinálom meg, mert nem félek tőle, mint anyától, mert ő megver, de mama nem". A büntetés lényege, hogy „kötelező úgy csinálni".

A testvére a legigazságtalanabb. A szülők a legigazságosabbak.

Osztálytársai bántották. „Verekedtünk, ütöttek". Utána rosszul érezte magát.

Ha szülei mogorván kiabálnak, ez rossz. Néha pofon is elcsattan. Utána megbánta, amit csinált. Jogos volt a szidás, ha ritkán is fordul elő ilyesmi. Nem beszélt erről senkinek.

Társai néha csúfolják, mert „csicska". Ez szörnyű. Ha ritkán van, akkor is. „Azzal toroltam meg, hogy én is mondtam rá egy jellemzőt, azonnal válaszoltam. Anyának elbeszéltem. Én nem csúfolkodom, mert rosszul esik, ha engem csúfolnak."

„Anya mindig otthon van, apa viszont 24 és 48 órában dolgozik. Kb. 1 órát szoktunk beszélgetni, ezenkívül kirándulunk, tévézünk. Régen voltunk együtt hosszabb ideig, meg nyaralni, mert elköltöztünk apától és még csak most jöttünk vissza. Amikor régen együtt nyaraltunk, az jó is volt, meg rossz is. Hogy annyit vagyok-e a szüleimmel, amennyit szeretnék? Igen. De lehetne több időt tölteni, nyaralni, kirándulni többet együtt."

Testvérverekedés is volt már. „Ütöttük, rugdostuk egymást." Nem gyakran volt ilyen, de rossz volt. Volt megtorlás is. Barattal, osztálytárssal is volt verekedés. „Anyának, apának elmondtam. Hol ő kezdte, hol én. Már nem is tudom, miért veszekedtünk. Nem fordul ez elő sűrűn. Ütöttük egymás, rossz emlékek ezek. Büntetés is volt: az osztályfőnök utasítására le kellett írni 50x egy mondatot. A családomnak beszámoltam erről. Anyának, apának elmondtam…"

„Egy társamat ütöttem meg egyszer. Káromkodott és anyámat szidta. Nagyon rosszul éreztem magam utána. Anyámnak elmondtam. Én is bántalmaztam már a barátomat, mert ő is káromkodott. Verekedtünk. Éreztem, hogy rosszul viselkednem. Idegen még nem ütött meg…"

„Naponta tapasztalom az iskolában, hogy más osztályban verekednek. Rosszat csinálnak. A bántalmazóról nem alakult ki véleményem. A bántalmazottat sajnálom. Ha lehet, megfékezem a verekedést."

Segítő személlyel – pszichológus, családgondozó stb. – még nem volt kapcsolata. Szüleiben, a családban, rokonokban bízik. Ez a kapcsolat sokat jelent számára. Bármi van, megbeszéli velük. Osztálytársakban veszett már el bizalma: megígért valamit, s nem csinálta meg, ez rosszulesett.

Van sokat bántalmazott osztálytársa. Az szeret kötözködni, kicsit fafejű. Jó családban él, jó tanuló, nem élnek rossz környéken. Osztálytársai bántják. 'Csak úgy' verekednek. Ez nem jó, meg kellene beszélni a gondjukat, és nem verekedni, hanem beszélni. Az iskolából ismer gyereket, akit bántalmaznak. Van egy tanár, aki segíti. Rossz családban él. Iskolai helyzete rossz, rossz tanuló, környezete rossz. Apja bántja, alkoholista. „Nagyon sajnálom őt. Segíteni kellene rajta."

Újságban is olvasott ilyesmiről. Alkoholista család, rossz tanuló stb. Csövezik, alig van pénzük, cigány, üti az apja. Szörnyű az élete.

2. *(3)*

10 éves fiú a lakótelepről (nem szeret itt lakni, családi házba költözne szívesen). Anyának érettségije van, apának szakközépiskolája. Jó anyagi körülmények közt élnek. Az apa hegesztő, anya nem dolgozik, otthon van. (Szülők életkora: apa 35, anya 31 évesek.) Egy négyéves testvére van. „Nagyon szeretjük egymást, sokat játszunk egymással. Rossz lenne, ha nem lett volna testvérem."

Jó tanuló, szeret iskolába járni. „Sok új barátot szereztem és a tanáraim is nagyon jók."

„Anya mindig itthon van velünk, apukám hétvégeken jár haza a munkája miatt, a Dunántúlon dolgozik. Szüleimnek mindent elmondhatok, így sokat beszélgetünk. Kirándulni minden hétvégén megyünk. Minden szabadidőmben megyünk valahová. Minden nyáron sikerül valahová menni nyaralni. Ezek olyan nyarak, amik mindig megmaradnak. A lehető legtöbb időt töltjük együtt. De még többet szeretnék.. Játszótéren szeretnék játszani, mert oda csak ritkán megyünk.

Otthon rajzolni, számítógépezni, legózni szoktam.

Iskolából vannak a barátaim, többen is (6 legjobb), de az unokatestvéremmel is nagyon jóban vagyok. Ahol lakom, ott nincs barátom, mert ritkán megyünk le. ¾8-tól ¾4-ig iskolában vagyok. Leckét haza nem hozok. Itthon a maradék időt pihenéssel töltöm (TV, számítógép).

Nyári táborban már voltam egy hetet, szuper volt, a Bükk hegységben, volt tábortűz, barlangba vittek minket. Iskolából voltam erdei suliba, ez emlékezetes marad. Barlangtúra, számháború, bátorságpróba, foci, cukorkavadászat, biliárd, párnacsata.

Általában megtanulok iskolában, ott a tanárom, itthon anya, ha tud, segít.

Általában magam választok ruhát, de anya segíteni szokott. Iskolában étkezek. Itthon csak vacsorázok. Anya és nagymama főztjét nagyon szeretem. Kedvencem a pizza, rántott sajt és a tonhal.

Sikereimet anyának és apának és nagyszüleimnek szoktam újságolni. Panaszomat anyával, apával osztom meg. A múlt héten kaptam legutóbb dicséretet. A szövegértésem ötös lett múlt héten.

Kitől kaptam már büntetést? Anyától, apától. Melyik büntetés esik a legrosszabbul? Amikor anya rám kiabál. Melyik büntetést nem veszem fel, melyikkel nem foglalkozom? Ha eltiltanak a számítógéptől.

Aki rosszat csinál, azt meg kell büntetni, szerintem csak a felnőtt büntethet. Nagyapa igazságtalan, mert azt mondja, hogy mindig a kisebbnek van igaza. A legigazságosabb? Anya.

Ki bántott már? Osztálytársaim, unokatestvérem, nagyapa, anya. 'Szóval'. Rosszul érzem magam, de átgondolom, hogy hibáztam-e. Néha, ha rosszat teszek, vagy valamit nem úgy csinálok, akkor szidnak, büntetnek. Nem vesznek meg nekem dolgokat, vagy eltiltanak valamitől. Rossz emlékeim vannak erről, nem szeretem, ha bántanak. Anya néha nem szól hozzám. Bánt a dolog, de egy idő után mindig kibékülünk. Nem fordulok ilyenkor senkihez.

Régebben, mert szemüveges voltam, azért csúfoltak társaim, és hogy jó tanuló vagyok, azért is. Rosszulesett, nem vártam volna tőlük. Ha nem is gyakori az ilyen. Általában ilyenkor nincs kedvem velük játszani, rosszulesik, nem tudom, hogy miért bántanak. Soha nem ütök vissza ok nélkül. Azért néha előfordult, hogy verekedtem az iskolában. Anyámnak, tanáromnak elmondtam. A többi gyerek, amikor verekedés van, semmit nem csinál a suliban, csak nézik."

Családban nem verik, inkább büntetést kap. Testvérével verekedett már, de csak játékból, mert ő még kicsi, de nagyon szemtelen. „Csak játék, nem komoly, például ő még kicsi, és néha odacsap, akkor egy kicsit visszaadom, mert nem hagyom rá, de ebből néha nagy viták vannak és anya is szokott kiabálni velünk, mert nem tudunk megegyezni. Ez sokszor előfordul. Anyának mindig elmondom, de ő mindig azt mondja, hogy én vagyok a nagyobb, nekem kell engedni. De anya azt nem veszi figyelembe, hogy sokszor a testvérem kezdi a verekedést.

Barátommal, osztálytársammal verekedtem-e már? Igen. Ritkán. Az osztálytárs kezdeményezte. A fociban nem egyeztünk meg. Rossz emlékeim maradtak róla, mert mikor elmondtam anyának, nagyon leszidott. El is tiltott egy hétre a számítógéptől. Holott egy kicsit jólesett, hogy én is törlesztettem a sok rugdosásért. Rossz érzés ez mégis, mert ezután nem sokkal belém is rúgtak az iskolában, azonkívül, hogy fájdalmas, bánt is, mert nem tudom, miért történik. Nem szeretek verekedni, bánt utána az eset. Ha anya megtudja, megbüntet, mégis rendre elmesélem neki.

Nem szabad verekedni, ez mind a két félnek rossz. Általában büntetés a vége, ha a tanár észreveszi. Én a bántalmazót elítélem. A bántalmazottat sajnálom, néha sír is. Jó lenne közbelépni, de nem teszem."

Anya, apa, nagyszülők, keresztszülők a bizalmi személyek, hivatásos iskolai gondozókkal még nem volt dolga, nem ismeri őket. A család felnőttjeire mindig számíthat. Elsősorban anyára.

Nemigen tud környezetében, médiaforrásból bántalmazásról. Újságban olvasott már ilyet. Nemrégen az egyik színes újságban egy cikk volt egy kislányról. Elváltak a szülei. Apjánál lakik, és az édesanyja harcol érte. Többet nem tud róla. Rossz lehet annak a gyereknek, akinek ilyen szülei vannak.

3. *(4)*

14 éves fiú, kertvárosban lakik, a család saját házában. 8 éve jár ugyanabba az iskolába. Anya: érettségizett, nem dolgozik. Apa: fodrász, valamint személy- és vagyonőr. Apa 41 éves, anya 40 éves. Jónak tartja anyagi körülményeiket. Egy 20 éves testvére van. Kapcsolatukról annyit mond: „megvagyunk". A család helyzete változó. „Nemrég apukám meg anyukám egy darabig külön éltek. Mi addig az anyukámmal nagymamámékhoz költöztünk. Most megint itthon vagyunk a saját házunkban és itt csak mi lakunk." Szeret itt lakni, mert itt vannak a barátai.

Közepes tanuló, „nagyjából" szeret iskolába járni. Feldereng a kisiskolás idill: „2. és 3. osztályba nagyon szerettem járni. Jó volt a tanító nénim, és sokat játszottunk is."

„Anya mindig otthon van, apa viszont 24 és 48 órában dolgozik. Kb. 1 órát szoktunk beszélgetni, ezenkívül kirándulunk, tévézünk. Régen voltunk együtt hosszabb ideig, meg nyaralni, mert elköltöztünk apától és még csak most jöttünk vissza. Amikor régen együtt nyaraltunk, az jó is volt, meg rossz is. Hogy annyit vagyok-e a szüleimmel, amennyit szeretnék? Igen. De lehetne több időt tölteni, nyaralni, kirándulni többet együtt."

Otthon számítógépezik, DVD-zik, kimegy – itt közel laknak – a haverokhoz.

Sok barátjával (130?!) mindennap találkozik. Mindennap biciklizik. Különórára nem jár. Volt már táborokban nyaranta. Biciklis táborban, lovas táborban. Nagyon jó volt, sok gyerekkel összehaverkodott, meg már eleve is jöttek haverok. A legutóbbi egy lovas tábor volt, rengeteget lovagolt, túrázott, lovat csutakolt, etetett – társaival együtt. Ez volt eddig a legjobb tábor.

A tanulásban testvére segíti, igényli is ezt a segítséget. Ruházkodásban is ő, illetve az édesanya ad segítséget. „Anya főz, nagyon szeretem, és a túrós tészta a kedvencem." Egy hete volt utoljára.

Haveroknak henceg, anyukájának panaszkodik. Tegnap kapta a legutóbbi dicséretet: egy jó jegyet. Büntetést még nem kapott, de a szobafogságot nem szereti. Ez nem esik jól, de szerencsére nem fordul elő gyakran, csak úgy havonta. A számítógéptől eltiltás igazán nem büntetés, mert „anélkül jól megvagyok". A büntetés „kiszúrás".

Nincsenek körülötte igazságtalanok. Az édesanya a legigazságosabb.

Még nem bántotta senki.

A csúfolkodás nem szokás környezetében. Testvérével is csak játékból verekedtek, akkor is ritkán. „A számítógép miatt volt, de végül megegyeztünk és nem volt komoly az egész, csak húztuk egymást."

Osztálytárssal már volt verekedés. Ő kezdeményezte. Hirtelen jött. Gúnyolódás, szidalmazás volt az oka, de ez sem sűrűn fordul elő. A rugdosás? „Jó is volt, meg rossz is. Jó, mert felülkerekedtem, rossz, mert utána behívatták a szüleimet. Nem volt megtorlás, de rosszul éreztem magam." Nem kapott érte büntetést. Az érzései? „Attól függ, hogy én kapok-e ki, vagy esetleg fáj-e, mert ilyenkor megalázottnak érzem magam, de ha én nyerek, akkor büszke vagyok." Barátaival beszéli meg. Őt még nem érte bántalmazás, és saját bántalmazói „múltját" se gondolja súlyosnak.

Környezetében már tapasztalt – mondhatni, havi gyakorisággal – bántalmazást: nem szól bele. A bántalmazóról alkotott véleménye meglehetősen szubjektív: „attól függ, melyik a barátom. Ha a barátom a bántalmazott, megpróbálom megvédeni. Milyen érzéseim, gondolataim vannak, amikor verekedést, bántalmazást látok, tapasztalok? Rossz is, jó is, attól függ, hogy melyik kap ki, és hogy lesz-e súlyos baja valakinek, mert azt azért nem szeretném."

A gyermekvédelmi felelőst onnan ismerte, hogy tanította. Pszichológusnál egyszer járt.

„Anyukám, apukám, testvérem – ők a feltétlen bizalmasok. Probléma esetén van kit felkeresnem: vagy a családomat, vagy a barátaimat."

Tud a környezetében olyan gyerekről, akit családjában bántalmaznak. A rossz jegyei miatt verik. Elég sok zűr van náluk, nagyon szegények. A környékükön rendes emberek laknak. A szülei szokták néha megverni. Az iskola miatt verik, szíjjal. „Sajnálom, nem szeretnék a helyében lenni." Nem tudja, mit lehetne tenni ellene és kinek. De nagyon rossz lehet neki.

„Egyszer fültanúja voltam egy »tanár bántalmaz« esetnek. Kb. 3 éve. A gyerekről nem tudok semmit, se családjáról, se helyzetéről. Talán cigány volt. Nem tudom, hogy miért kapott, de a tanár levitte a könyvtárba, bezárta az ajtót, és odabent könyvvel ütötte a gyereket, meg kiabált vele. Kicsit meg voltam ijedve, de nevettünk rajta. Nem tudom, mit lehetne és kinek tenni, fogalmam sincs, hogy megérdemelte-e."

Könyvet ugyan nem olvasott ilyen témájút, de filmet látott. Szegény gyerek volt, szülei iszákosak, ő nem járt iskolába. Az apja bántotta, sokszor megverte, mert nem ment haza időben. A gyerek volt a rossz. Időben haza kellett volna mennie. „-4 pontot adok helyzetére egy 5 fokú skálán, mert nem volt annyira rossz dolga, viszont a verések elég durvák voltak."

Bántalmazó gyereket ismer-e? Igen, sokat. Ugyanebbe az iskolába járnak. Rossz tanulók, környezetükről jóformán semmit sem tud. Főleg cigányok, rugdossák, ütögetik társaikat, mert nem tetszik nekik. A tanárok tehetnének valamit, például lehetne magántanuló, és egyáltalán le kellene állítani. Az ő helyzetének pontértéke: -5, mert biztosan rosszul érezheti magát, azért köt bele mindenkibe, meg senki sem szereti.

4. *(5)*

14 éves fiú, falun él, kertes házban. A 4. osztály után jött a megyeszékhelyi városi iskolába. Szülők elváltak, a fiú jelenleg az apjánál lakik. A szülők felsőfokú végzettségűek. Az apa mezőgazdász, vezető beosztásban. 3 féltestvére van. Velük ritkán találkozik.

Az apa és fia él együtt. Szeret a lakóhelyén, mert szép, a természet közelében laknak. Az átlagosnál sokkal jobb körülmények között élnek. Közepes és jó között ingadozik tanulmányait illetően. Nem szeret iskolába járni, mert korán kell kelni. Sosem szerette az iskolát. Amikor apjával elköltöztek, évet ismételt.

Munka után az idő nagy részét otthon tölti az apa. Sokat van otthon. Keveset beszélgetnek, és nem szoktak általában semmit együtt csinálni. Inkább csak egymás mellett élnek. Ritkán (néha) nyaralnak csak együtt. Nem szeretne több időt tölteni a szüleivel.

Mit szokott csinálni, ha otthon van? Tanul, tévézik, esetenként számítógépezik. (Játszik a számítógépen.) Sok barátja van, elsősorban az iskolából. Naponta találkozik a barátaival. „A barátra mindig lehet számítani."

A tanulással naponta körülbelül 1-2 órát foglalkozik, egyébbel: 4 órát (számítógépezés, kinti játék). Hetente három alkalommal jár edzésre: íjászat, tánc, lovaglás. Hittanra is jár. Nyári táborba minden nyáron elmegy, mindig nagyon jól érzi magát (barátok, sok érdekes program).

Sokszor verekedett – test test ellen – társaival, hol ő kezdeményezte, hol társa. „Nem bírta a hülyéskedést, olyat mondtam, ami nem tetszett neki." A verekedés után „megkönnyebbült". Ha kapott is érte büntetést, akár „idebenn" is – fogdát vagy fegyelmit. „Ilyenkor a lényeg, hogy győzzön az ember. Ha sikerül elverni az illetőt, akkor jó érzés." „Kiesett egy-két foga, meg volt, akit viperával ütöttem, amíg mozgott. Nem tudom, mi baja lett, mert nem vártam meg, hogy kiderüljön. Nem is érdekel, hogy ki volt." Nemigen számol be ilyesmiről másnak. Az okok: „mert felidegesített, vagy pénz kellett."

Senki nem segít neki a tanulásban, pedig igényelné.

Az édesanyja mossa a ruháit, beteszi a szekrénybe, utána már nem foglalkozik vele. A nagymama főztjét szereti a legjobban. Kedvencei: rántott sajt, tiramisu (legutóbb körülbelül két hete ette ezeket a nagymamánál).

Kinek számol be a sikereiről? Osztálytársainak, néha a testvéreinek. A nagymamával beszéli meg a problémáit. Több balesete is volt. (Vérmérgezés.) Gyakran vannak roszszullétei, ezek miatt gyakran jár orvoshoz.

Nem tudja, mikor dicsérték meg legutóbb. Kapott már büntetést az apjától, az anyjától, az osztályfőnöktől. Nem szereti, ha csúnyán beszélnek vele (velük: gyerekekkel), azt lelki bántalmazásként éli meg. A tiltás számára a büntetés. Ő mint gyerek is szokott „büntetni": például eldugja másnak a dolgait stb.

Ki a legigazságtalanabb a körülötte élő felnőttek, fiatalok közt? Az édesanyja. Ki a legigazságosabb? Az édesapja.

Az ismeretségi körében mindenki bántotta már – szavakkal. Szorongott utána. Szülei gyakran hangosan beszélnek vele, kiabálnak. (Szinte mindennap.) Már nem hatja meg, mert mindig kiabálnak vele. Erről senkivel sem beszélt.

Társai csúfolják, mert „hülyék, féltékenyek és irigyek". De nem érdeklik a csúfolkodók. Nem veszi fel. Gyakran érzi ezt, meg akarja verni a csúfolódókat. Meg legfeljebb „visszacsúfol". Erről senkivel nem beszélt. Nem derül ki, egymás között elintézik.

Szülei meglegyintették. Nem mondta senkinek. Baráttal, osztálytárssal verekedett, a másik kezdte, szórakoztak, csúfolkodtak. Gyakran fordul elő, kötekedésből. Sokszor büntették érte: beírások, intők… Erről senkivel nem beszél. Gyakran, hirtelen felindulásból verekszik. Volt már, hogy áldozatának felrepedt az álla, eltört a bordája, betört a feje. Őt is megverték. Romákat bántalmazott. Néha „kapott" érte.

Tanár is bántotta – szóban, tettlegesen. Ő dühös volt, hogy a felnőtt visszaél a hatalmával. Nem mondja el senkinek, az osztálytársai úgyis tudják. (Állítólag az osztályában a szülők felhatalmazták a tanárokat, hogy megverhetik a gyerekeket, ha rosszak.)

Környezetében általában cigányok vernek magyarokat. („Hajrá, MAGYAROK!!!") S nincsenek következményei. „Győzzön a jobb!"A bántalmazóról nincs véleménye, a bántalmazott? Gyenge.

Volt kapcsolatuk családgondozóval, de nem az iskolában dolgozóval (magatartási problémák miatt).

Az apjában (és annak barátnőjében) bízik legjobban. Mindig tőlük kér segítséget, nekik meséli el, mi történt vele. A nővérében elvesztette bizalmát, mert az nem törődik vele. Hiányzik neki, mert szeretné, ha jó kapcsolata lenne a nővérével.

Nem ismer környezetében bántalmazott gyereket. Iskolatársai közt igen. Olvasmányélményei közt nincs ilyesmi, nem szeret olvasni.

5. *(6)*

A városi fiatalkorúak börtönében büntetését töltő 18 éves fiú, a belvárosban, amikor szabadlábon van, szüleivel saját házukban lakik.

Szülei 8 általános iskolát végeztek, az anya nem dolgozik, az apa kőműves mellett – tán feketén? – dolgozik. 37-38 évesek, elég fiatalon váltak szülővé, azóta még két gyerek született a családban: két húga, akiket az „életénél is jobban szeret". Szeret itt lakni, mert központi helyen van. Anyagi helyzetéről annyit mond: „átlagos, nem éhezünk".

Elmondása szerint egy darabig jó tanuló volt, aztán már nem érdekelte a tanulás. Középiskolába azért szeretett járni, mert itt sok barátja volt. De már nem jár iskolába, mert amikor megbukott 9.-ben, akkor már ott is hagyta a sulit. Szülei otthoni életmódjáról keveset tud, mert ő maga keveset volt otthon. „Ha hazamentem, beszélgettünk, vagy a városba mentünk, vagy strandra." Nyaralni nem jártak együtt. „Így utólag úgy érzem, hogy többet kellett volna velük lennem."

„Most nagyon hiányzik a család, jó lenne kint lenni, és akkor több időt töltenék velük, mint azelőtt." De hogy mit csinálnának többet együtt, arra nem tud válaszolni. Saját, jobbára magányos időtöltései: csavarogni, autózni – dolgozott is már, szeret tévézni, vagy kivenni valami filmet és megnézni. Barátairól már csak múlt időben ad számot.

Különórára nem járt. Táborozni egyszer vitték. „Voltam egyszer, de nem nagyon érdekelt, nem foglalkoztam vele. Füveztünk. Valahol fent voltunk a hegyekben, de nem tudom, hogy hol. Nem az iskolával kell elmenni, ha ki akarunk kapcsolódni. Semmi, nem érdekelt."

Leckében sem kapott senkitől segítséget, úgy emlékszik erre: nem is érdekelte. A ruházkodásban is magára maradt. „Elmentem lopni, aztán abból vettem magamnak a cuccokat."

Otthon anyja főzött rá, de magának is tud, ha kell, minden ételt szeret. De itt „bent" nagyon rossz a kaja.

Sikereiről nem szokott beszámolni senkinek. Panaszkodni sem. Egy óvodáskori autóbalesetre emlékszik, de nagyon halványan. Sokáig volt kórházban.

Nagyon régen kapott dicséretet, már nem is emlékszik rá. Büntetést akkor, amikor szülei nem akarták elengedni, de lelépett. Mára érti: a szabadságvesztés büntetés, a börtönélet a legrosszabb. „Kint lop, csal, betör az ember és megúszhatja, idebent egy pofonért is éveket lehet kapni." A feddés nem érdekli, nem jelent semmit. Nincs utána semmi. Az igazi büntetés, ha „nem tudok megszerezni valamit".

Körülötte csak igazságtalan személyek élnek. Elsősorban a nevelők. Legigazságosabb? Ilyen nincs is!

Sokan, még barátok is bántották. Bunyóztak. Utána dühös volt. Szülei szidalmaira halványan emlékszik. „Előfordult, de csak kicsi koromban, hogy kiabáltak velem, meg megvertek. Azt gondoltam, hogy csak nőjek fel, és tudjam visszaadni. Mérges voltam."

Korai gyerekkorában emlékei szerint néha a barátjához fordult ilyenkor.

Előfordult már, hogy csúfolta kortársait, őt nemigen csúfolták. Ezzel tudta idegesíteni társát. „De pont ezért csináltam. Ha a suliban kiderült, kaptam osztályfőnökit."

Bántalmazásról szólván elmondja, hogy „a nagybátyám egyszer felpofozott, mert bukott miattam 300.000 Ft-ot. Igaza volt, mert elkártyáztam a pénzét, meg még a kocsimat is. Semmi különös nem volt utána. Hazamentünk. Egyszer fordult elő. Nem mondtam senkinek, teljesen igaza volt."

Sokszor verekedett – test test ellen – társaival, hol ő kezdeményezte, hol társa. „Nem bírta a hülyéskedést, olyat mondtam, ami nem tetszett neki." A verekedés után „megkönnyebbült". Ha kapott is érte büntetést, akár „idebenn" is – fogdát vagy fegyelmit. „Ilyenkor a lényeg, hogy győzzön az ember. Ha sikerül elverni az illetőt, akkor jó érzés." „Kiesett egy-két foga, meg volt, akit viperával ütöttem, amíg mozgott. Nem tudom, mi baja lett, mert nem vártam meg, hogy kiderüljön. Nem is érdekel, hogy ki volt." Nemigen számol be ilyesmiről másnak. Az okok: „mert felidegesített, vagy pénz kellett."

„Mindenki tudja, hamar híre megy az ilyennek."

Ért-e bántás? Persze. Megalázás, verés, minden. „Rosszulesik, ha én kapom. Van, amikor megbeszéljük a barátokkal."

Ha verekedést lát, nem avatkozik bele. Az ideológia: aki hagyja magát, annak ez a sorsa. Sokszor van ilyen. Ha nagy a balhé, akkor kijön a rendőrség. Mindennek van következménye. A bántalmazó magának csinálja a bajt. A bántalmazott meg egyszerűen „így járt".

Az iskolai gyermekvédelmi felelőst ismerte. „Kellett járni hozzá, beszélgetni. Rendes volt." Pszichológussal, családgondozóval nincs kapcsolatuk.

„Anyukában bízok legjobban. Elmondhatok neki bármit." Barátjában nagyon csalódott. „Mert csak addig volt a barátom, amíg mentek a dolgok. Mikor bebuktam, egyből lepattant. Csalódtam benne, lehet, hogy bántani fogom, ha kikerülök innen.

Kit keresek fel, kivel beszélgetek, kitől kérek segítséget, ha bármilyen problémám van? Senkit.

Elítélem a bántalmazást.

Meg kell ölni azt, aki gyereket bánt."

Jegyzet

(1) A leírás szöveghű. Mindössze a kérdéseket hagytuk ki, s így egybefüggő szöveggé – mintegy monológgá – szerkesztettük az interjúkat.
(2) Az interjút felvette: Rucska Andrea
(3) Az interjút felvette: Rucska Andrea
(4) Az interjút felvette: Vereckeiné Pogonyi Gyopár
(5) Az interjút felvette: Maleczkyné Hallók Edit
(6) Az interjút felvette: Vereckeiné Pogonyi Gyopár

Irodalom

Herczog Mária (2007): *Gyermekbántalmazás*. Complex Kft., Budapest.
Rucska Andrea (megjelenés alatt): Az agresszió láncreakciója, avagy tapasztalatok a gyermekbántalmazásról. In Perjés István (szerk.): *A VI. ONK tanulmányai*.
Trencsényi László – Maleczkyné Hallók Edit – Rucska Andrea – Prémné Horváth Katalin (2008, szerk.): *Tapasztalatok a gyermekbántalmazásról, avagy az agresszió láncreakciója*. Tabula Rasa Pedagógiai Közhasznú Alapítvány, Miskolc.
Trencsényi László (2008): Rosszkedvünk tele, avagy miskolci tapasztalatok a gyermekbántalmazásról. In Knausz Imre (szerk.): *Gyermek, pedagógus, pedagógusképzés*. Új Helikon Bt., Budapest. 51–97.
Trencsényi László (2009): Adalékok a családi nevelés és az agresszió kapcsolatához. *A Kisgyermek*, 5.
Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva (2005): *Neveléslélektan*. Osiris, Budapest.